

AUSETANS I OSITANS, ESTAT DE LA QÜESTIÓ

CARLES PADRÓS GÓMEZ

INTRODUCCIÓ

Parlar dels ausetans vol dir fer referència a una duplicitat del terme ètnic en qüestió (JACOB1987-1988, 135-147). La historiografia havia considerat al llarg dels anys un poble ausetà situat, a grans trets, a l'àrea de l'actual Osona. Aquesta idea es fonamentava bàsicament en el fet d'anomenar-se *Auso*¹ la posterior ciutat romana i perquè les fonts literàries² ja parlaven en el segle VI ane³ dels ausoceretas, considerats en part els antecessors dels ausetans del segle III ane, que s'emmarquen en el nord-est peninsular.

Aquests ausetans del segle III ane, durant la Segona Guerra Púnica, presenten una greu dificultat d'ubicació i determinació. Titus Livi parla en diverses ocasions dels ausetans, però també dels seus veïns i aquesta situació ocasiona que en les referències a la Segona Guerra Púnica i els fets posteriors, sembli que en molts casos els ausetans estiguin situats al baix Aragó, més que no pas al nord-est de Catalunya. Aquestes informacions sembla que farien referència a un poble de nom similar, que avui possiblement es pot atribuir als ositans (Burillo 2001-2002, 186; Benavante *et alii* 2003, 231-246). El fet de poder relacionar els ausetans amb els seus veïns és molt important per a precisar la seva situació i expansió, a més d'intentar discernir entre els ausetans i ositans, abans anomenats ausetans de l'Ebre (Fig. 1).

Distingint un poble de l'altre, també es pretén, en aquest estudi, aproximar un context geogràfic pels ausetans, la seva relació amb el riu Ter, la importància de la costa propera a *Emporion* i la seva ocupació del territori durant l'ibèric ple.

LES FONTS ANTIGUES

Segons Titus Livi, en una data assimilable al 218 ane, Gneu Corneli Escipió surt dels seus quarters d'hivern, possiblement a Empúries, i arriba en so de guerra a territori ilerget, deixant Asdrúbal el territori al nord de l'Ebre. Segueix dient Livi que des d'aquí el general romà es dirigeix al territori dels ausetans, prop de l'Ebre, aliats també dels cartaginesos, posant setge a la seva ciutat. En aquells mateixos moments, realitza una emboscada als lacetans,

quan volien entrar a la ciutat per ajudar els seus veïns. El setge va durar trenta dies, tots ells acompanyats de forta neu, aportant Livi, que mai ni va haver menys de quatre peus. La ciutat es rendeix en el moment en que el cabdill ausetà Amusic es passa al costat cartaginès, i després del pacta de pagar vint talents de plata. Tot seguit les tropes es desplacen a Tarragona, als quarters d'hivern (Liv. 21. 61, 6-11).

El 210 ane el Senat romà assigna a Gai Claudi Neró sis mil soldats d'infanteria i tres cents a cavall, que arriben a Tarragona. Es desplaça fins a l'Ebre fent-se càrrec dels exèrcits de Tiberi Fontè i Luci Marci, i tot seguit empren la marxa contra l'enemic. Àsdrubal, fill d'Amílcar, tenia el seu campament a Pedres Negres, situat a l'Ausetània, entre Iliturgi i Mentisa¹. Claudi Neró assoleix el control del pas, però els cartaginesos aconseguen escapar (Liv. 26. 17).

El 205 ane, ens explica Livi, que l'ilerget Indíbil revolta no només el seu poble sinó molts altres, entre ells els ausetans. Es reuneixen en poc temps trenta mil homes a peu i quatre mil a cavall, que es concentraren en el territori dels sedetans (Liv. 29. 1, 25-26).

Per la seva part els generals romans Luci Corneli Lèntul i Luci Manli Acidí, uneixen els seus exèrcits per por a un descontrol de la situació. Travessen el territori ausetà en so de pau, com si el territori hostil fos amic, arribant al lloc on estaven els enemics, acampant a una distància de tres milles del seu campament. Al sortir el sol, el dia següent, apareixien tots armats i en formació de combat a uns mil passos del campament romà. Al centre els ausetans; a l'ala dreta els ilergets i a l'esquerra pobles hispans poc coneguts (Liv. 29. 2, 2 4-5).

El 195 ane, Marc Porci Cató amb, molt pocs efectius, pren algunes places fortes, després d'això es passen a ell els sedetans, els ausetans i els suessetans. Per la seva part els lacetans, als quals Livi defineix com a poble remot i salvatge, continuen alçats en armes (Liv. 34. 20, 2-3).

El 183 ane, en territori dels ausetans, no lluny de l'Ebre, el procònsol Aule Terenci lliura combats favorables contra els celtibers, prenent a l'assalt algunes places fortes de la zona (Liv. 39, 56).

Altres referències de Titus Livi s'acosten més a la geografia dels ausetans de la comarca d'Osona:

El 218 ane, es situa segons Livi el creuament de l'Ebre per part d'Anníbal i el seu exèrcit de noranta mil soldats a peu i dotze mil a cavall. Seguidament sotmet a ilergets, bargusis, ausetans i lacetans, que estant situats als peus dels Pirineus, donant-li el control d'aquell territori a Hannó (Liv. 21. 23, 2).

El mateix 218 ane, Gneu Corneli Escipió, desembarca a Empúries, sotmet a Roma tota la costa des de l'Ebre començant pels lacetans (altres interpretacions aporten la traducció de laietans). De tota manera sembla que aquesta situació dels lacetans prop d'Empúries es contradiu amb l'anterior que els situava a prop dels Pirineus¹ (Liv. 21, 60, 2).

Així veiem que en aquests textos Titus Livi parla en el mateix any 218 abans de dos fets diferents: el pas d'Anníbal pels Pirineus, al peu del qual situa els ausetans, i quan Escipió surt d'Empúries i ataca els ausetans, veïns del Ebre. Sense tenir en compte altres textos, sorprèn una errada en fets tan propers. En aquest sentit diu F. Burillo (2001-2002, 162) que la raó de situar els ausetans en dos llocs ben diferenciats només es pot entendre dins de la seva consciència de l'existència de dues ètnies amb el mateix nom que necessiten diferenciar-se amb una referència locacional. En canvi, tot i mantenir la consciència de l'error voluntari de Livi, altres investigadors consideren que podria ser una forma de simplificar la narració dels fets d'un territori llunyà amb dos etnònims gairebé homònims (BENAVENTE *et alii* 2003, 243). Per la seva part M. Dolors Molas (1982, 39), entre d'altres autors, considera que la ubicació dels ausetans a prop de l'Ebre es tractaria d'un altre error geogràfic de l'escriptor romà, preguntant-se si va confondre Titus Livi el riu Hiberus (Ebre) amb el petit Ter. Per altra banda, continua dient F. Burillo (2001-2002, 162), que no és d'estranyar que els ausetans de l'Ebre no es tornessin a citar a les fonts amb posterioritat al segle II abans, ja que com passa amb altres ètnies, com el cas dels seus veïns els bel·les, només són esmentats en relació als esdeveniments específics de la conquesta romana del territori on habitaven.

D'altra banda els ausetans d'Osona són recollits per altres autors posteriors: Plini (anys 23 al 79), coneixia Hispania al haver estat *procurator* de la província Citerior durant el govern de l'emperador Vespasià. En el capítol III del seu *Naturalis Història* (III, 2) escriu que més enllà de la regió dels ilergets, hi ha l'*oppidum Subur(?)*, el riu *Rubricatus* (Llobregat), després venen els lacetans i els indigets. Darrera d'ells, al peu dels Pirineus i penetrant a l'interior de la regió, trobem els ausetans i els iacetans (jacetans), i ja als Pirineus els ceretans, darrera dels que es localitzen els vascons.

Plini situa els ausetans als peus dels Pirineus, a l'interior dels lacetans i els indigets, per tant, en general, en els territoris on avui està Osona i la seva zona circumdant. Però d'aquesta cita de Plini també es desprèn que els termes lacetans, laietans i iacetans, s'utilitzen sense un sentit molt clar, ja que aplica el terme lacetans situat en el territori dels laietans, entre el Llobregat i els indigets. D'altra banda situa els iacetans al costat dels ausetans, en un espai que altres vegades s'omple amb els lacetans. De tota manera s'ha de ser molt conscient que les regions que exposa Plini no serien les ibèriques, sinó que en realitat serien noms d'espais romans que aprofitarien, aproximadament, antigues denominacions ibèriques (CAPALVO 1986, 1949-1968).

Pel que fa a Claudi Ptolemeu, autor del segle II, en la seva *Geografia* (Llibre II, capítol IV, 69 *Tarraconensis situs*), diu que després dels ilergets i dels ceretans amb la ciutat de Iulia Lybica (Llívia), es troben els ausetans amb les seves ciutats: *Aqua Calidae*, *Ausa*, *Becula* i *Gerunda*. A continuació parla dels

castellans (a la comarca de la Garrotxa?, al Lluçanès?) Amb les poblacions de *Sebellunum*, *Bassi*, *Egosa* i *Beseda*, al sud situa els laietans i en l'extrem sud d'aquests, els cossetans i els seus veïns els ilercavons (MOLAS 1982, 40).

Així doncs la primera vegada a la història en què es parla de la ciutat d'*Auso*, apareix esmentada al segle II, i Ptolomeu diu a més que *Gerunda* també era ausetana. Segons M. Dolors Molas (1982, 41), la zona muntanyosa de les Guilleries i el Montseny no separarien els dominis ausetans, que s'estendrien a través de les actuals comarques d'Osona i de la Selva, sinó que aquests massissos serien el seu centre i, segons A. del Castillo (1939) també el seu bressol. M. Dolors Molas (1982, 41) considera que aquesta teoria té una base arqueològica, basada en algunes de les primeres troballes d'habitació humana de la comarca d'Osona, que es remunta a l'estadi cultural del Paleolític Superior, procedents de l'abric del Castell, al municipi de Vilanova de Sau i dins l'àrea de les Guilleries (ESTEVEZ, VILA 1981), més recentment han aparegut restes d'aquesta mateixa cronologia en altres jaciments com el Roc del Migdia o el Salt de la Minyona, també a Vilanova de Sau (Carta Arqueològica del Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya). Tornant al fet de la *Gerunda* ausetana, altres investigadors posen en dubte aquesta possibilitat (NOLLA, BURCH 1995, 9-26). Sigui d'una manera o altra M. Dolors Molas (1982, 41) considera que qualsevol opinió és digna de consideració i de possible comentari, però que a partir de les dades de Ptolemeu, l'observació de la geografia i de l'evolució històrica posterior d'aquestes àrees, no són suficients per fer afirmacions concretes de les atribucions de territoris. Caldria poder documentar si els ausetans posseïen alguns elements culturals que els caracteritzin i, a partir d'aquí delimitar amb més arguments la seva extensió en un o altre moment històric, cosa que fins ara ha resultat impossible i en tot cas de difícil demostració.

DE LES DUES POSSIBLES AUSETÀNIES A L'AUSETÀNIA I LA OSITÀNIA

Després de l'anàlisi anterior sembla clar que hi ha dos pobles ausetans (Fig. 1). Diversos treballs desenvolupats des d'Aragó es centren en els ausetans de l'Ebre plantejant diverses hipòtesis. Així doncs F. Burillo (2001-2002, 177-180)¹, posa sobre la taula la peculiaritat de les esteles del Baix Aragó i planteja una sèrie de paral·lels a aquestes. Les aproximacions són recollides per Fernando Quesada (1999-2000, 95-106), el qual considerarà que les esteles són un indicador ètnic entre les del Baix Aragó i les d'Osona, ara bé, la base iconogràfica en que es recolza aquesta hipòtesi ha rebut diverses crítiques (GARCÉS, CEBRIA 2002-2003, 211-232; BENAVENTE *et alii* 2003, 236), a més cal destacar que les esteles amb epígrafs, trobades l'any 2000 a *Baetulo* (Badalona), i amb característiques del

baix Aragó, redueixen la possibilitat de marcar una identitat pròpia, al ubicar-se aquestes a la Laietània (BENAVENTE *et alii* 2003, 236).

De nou Burillo (2001-2002, 186) ens parla, a partir d'un treball al qual té accés (BENAVENTE *et alii* 2003, 231-246) primer, i reprès de nou (MORET *et alii* 2006, 268-269), sobre la possibilitat de lligar aquests ausetans de l'Ebre, sense cap ciutat coneguda, amb *Osicerda*¹, topònim que apareix com a *osi* a les monedes bilingües i com a *usekerte* en ibèric. Aquest *osi* en llatí, fa que els seus habitants siguin els ositans. Així la lectura ausetans respondria a la transcripció llatina realitzada per Titus Livi, existint altres casos del mateix Livi en què d'una vocal o- passa a un diftong au-, com el cas de *Orongis*, que és citada com a *Auringis* (BURILLO 2001-2002, 186; BENAVENTE *et alii* 2003, 242-243). Per tant, aquesta argumentació sembla factible i plausible: ausetans d'*Ausa* i ositans de *Osicerda*.

En aquest sentit, després de considerar com a possible la solució de la controvèrsia de les dues ausetànies, en el present estudi ens centrarem en els ausetans. Situant-los aproximadament al centre de l'actual Catalunya, amb els ceretans al nord, els indigetes a l'est, els Laietans al sud i els bargusis al nord-oest (Fig. 2). Els tan repetits lacetans, que durant molt de temps s'havien situat a l'oest dels ausetans (MOLAS 1982, 39; 1993, 132; PÉREZ ALMOGUERA 1993-1994, 195), i també considerat com un poble antic preromà, que en un moment determinat s'hauria fragmentat, donant lloc entre d'altres als laietans², es mantenen en aquell espai geogràfic, tot i que amb reserves. D'altra banda, en un treball d'Alfred Broch (2004, 7-29), es planteja la possibilitat que els lacetans no fossin aquest poble, sinó una confusió dels autors en alguns casos referint-se als laietans i en altres als iacetans.

UNA HIPÒTESI DE LA OCUPACIÓ DEL TERRITORI A L'ÀREA OSONENCA DURANT L'IBÈRIC PLE

Per definir una mica més les característiques dels ausetans es planteja aquí una hipòtesi de la ocupació del territori per part d'aquest poble iber (PADRÓS 2010a, 253-255). S'aprecien en l'espai estudiat diversos *oppida*, que presenten dues tipologies i dues posicions diferents, tot i que amb la mateixa finalitat, la defensa.

La primera tipologia i situació és la dels poblats en alt, sobre un turó de la plana o una zona muntanyosa, que es poden apreciar a la figura 3: El Poblal de la Genera³ (Lluçà), Puig Ciutat (Oristà), Pla del Castell (Tavertet), Casol de Puigcastellet (Folgueroles) (MOLAS *et alii* 1992), Puigcastellar (Folgueroles, Sant Sadurní d'Osormort) (MOLAS 1993, 136) i el Turó del Montgròs (El Brull) (LÓPEZ MULLOR, FIERRO 2007). Els quatre últims presenten un sistema defensiu

comú amb una muralla recta que tanca un espai inaccessible a partir d'un istme en l'accés. També hi ha dos assentaments en turó a la plana, dels quals no es té constància de cap sistema defensiu i que són molt mal coneguts, plantejant fins i tot el dubte de la seva existència, aquests són el Clascar (Malla)¹ i el Castell (Tona).

Un segon tipus són els poblats que s'assenten en els meandres del riu Ter, que es poden observar també en la figura 3: Puig Guardial (Torelló), l'Esquerda (Les Masies de Roda) (OLICH, ROCAFIGUERA 2004, 926-930) i el Turó de Sant Feliuet (Tavèrnoles)². D'aquests només presenta una muralla amb torres l'Esquerda, que funcionaria, com els precedents, tancant un espai inaccessible a partir d'un istme, en aquest cas un meandre el riu Ter.

Així cinc dels *oppida* més destacats d'aquesta cronologia presenten un sistema defensiu comú. A més tots ells se situen als contraforts muntanyosos de l'est de la comarca (Guilleries, Montseny), marcant una línia defensiva nord-sud, amb l'Esquerda en un meandre del Ter, poc abans d'arribar a les Guilleries. Tots aquests elements es poden interpretar com un límit polític i territorial per l'est de la plana, però també podrien definir un centre ausetà en aquestes zones muntanyoses, com va defensar en el seu moment A. Del Castillo (1939) i que D. Molas (1982, 41) recollí. Tot i així, per poder defensar aquesta hipòtesi s'haurien d'estudiar les cartes arqueològiques de la Garrotxa, la Selva i el Vallès Oriental, la qual cosa permetria entendre l'estratègia del poblament i l'ocupació del territori dels assentaments que en elles hi ha, i facilitaria l'observació del poblament d'un espai més ampli.

A diferència d'altres àrees, com el Maresme, on la jerarquització dels *oppida* és més evident (OLESTI 2000, 56), en el cas d'Osona el rang dels jaciments no es manifesta tant patent, fins al punt que no és possible identificar cap nucli central o destacat fins al moment. Altres signes de principalitat (SANMARTÍ, SANTACANA 2005, 59-66) poden ser la presència de necròpolis en les seves proximitats, espais d'emmagatzematge (sitges) o alguna estructura religiosa (santuari). D'aquestes restes durant l'Ibèric Ple a Osona se n'ha parlat d'alguns casos, tot i així presenten dubtes cronològics i són de difícil contrastació, al tractar-se de treballs antics (PADRÓS 2010a, 254-255).

Així doncs, es difícil estructurar els *oppida* de l'Ibèric Ple a la comarca d'Osona, i només és factible evidenciar que els que s'emplacen en alçada tenen tendència a estar fortificats. Per altra banda únicament es pot diferenciar un altre nivell de jerarquització, amb la identificació d'establiments secundaris situats, sobretot, en les vessants muntanyoses i espais plans. Es podria tractar de nuclis rurals vinculats als *oppida* o punts d'ocupació esporàdica. En la majoria d'ocasions aquests assentaments presenten alguna estructura o restes de ceràmica, moltes vegades sense cap tipus de construcció (PADRÓS 2010a, 255). Juntament amb els assentaments anteriors, vinculats a l'explotació agrícola i

ramadera del territori, sembla que hi haurien d'haver centres productors ceràmics i camps de sitges (OLESTI 2000, 56), però fins al moment no se n'ha identificat cap d'aquesta cronologia a Osona. Aquesta manca de restes fa plantejar dues possibilitats: que els centres en qüestió encara no hagin estat identificats; o que mai hagin existit. Per tant la segona opció podria indicar un tipus d'exploració agrícola del territori en punts de poblament en els *oppida*, o propers a ells, amb unes característiques diferents a les granges exposades per Olesti (2000, 56). En aquest sentit cal recuperar el fet que a l'est de la comarca es situarien quatre assentaments en alt i fortificats, tancant una península a partir d'un istme, a més de l'Esquerda, amb el mateix sistema defensiu. Després de veure aquests sistemes defensius, en alguns casos de grans dimensions, com el Turó del Montgròs (El Brull), i que al seu interior no apareguin estructures habitacionals evidents, o en tot cas molt poques, fan pensar en una ocupació del territori dispersa, més o menys propera als *oppida*, relacionada amb la ramaderia de forma destacada (MOLAS *et alii* 1988, 101; LÓPEZ MULLOR, FIERRO 2007), amb una agricultura incipient, i centralitzada en aquests espais tancats, on cada grup es trobaria o es reuniria en moments de perill, celebracions i/o com espai per a tancar els ramats.

CONSIDERACIONS FINALS

La precisió en la transcripció apuntada per P. Moret (BENAVENTE *et alii* 2003, 242-243; MORET *et alii* 2006, 268-269) i que recull també F. Burillo (2001-2002, 186) sobre el pas d'un sufix o- a un au-, podria resoldre la controvèrsia de la dualitat ausetana, malauradament resultarà més difícil, discernir quines fonts literàries es refereixen a un o altre poble. Així, sembla factible i plausible, parlar doncs dels ausetans de *Auso* i els ositans de *Osicerda*. Tot i així, apuntant les proximitats veïnals semblaria que els aliats principals dels ilergets durant la segona Guerra Púnica haurien estat els ositans, ja sigui pel punt de trobada de l'exèrcit ibèric a la Sedetània (Liv. 29. 1, 25-26), lluny de l'Ausetània o quan fa referència a Marc Porci Cató, en que parla de sedetans, suessetans i ausetans (Liv. 34. 20, 2-3), els dos primers casos situats en terres aragoneses, podria està parlant aquí, Titus Livi, dels ositans? En principi sembla lògic que pobles com els sedetans, ilergets o ositans fossin pobles més pròxims en relacions, pel simple fet de trobar-se geogràficament en territoris amplis i pròxims tots ells a l'Ebre, que no una Ausetània en una petita plana tancada i amb un riu que és el Ter, que els contacte amb els Pirineus i la costa emporitana. Un altre element a destacar és el del cabdill Amusic, citat en la campanya de Genu Corneli Escipió que sortint d'Empúries ataca els ilergets i tot seguit els seus veïns ausetans, podria haver baixat cap al sud, trobant en realitat els ositans?, Escipió posa setge a una ciutat on hi

ha el cabdill Amusic, el qual s'escapa passant a territori cartaginès, molt pròxim a la zona del Matarranya (baix Aragó), a diferència de la zona ausetana. Després de la victòria els romans es desplacen als campaments de Tarragona (Liv. 21. 61, 6-11). Així sense poder confirmar del cert cap hipòtesi, moltes de les referències de la Segona Guerra Púnica semblen apuntar a un poble pròxim a l'Ebre, als ilergets, sedetans, suessetans i cartaginesos, i possiblement d'una capacitat de mobilitzar recursos força considerable.

Això no desmereix de cap manera els ausetans, que amb tota probabilitat ocuparien la conca mitjana del riu Ter, exceptuant possiblement la seva desembocadura, on hi hauria els indigets i resultaria un punt de contacte entre diversos pobles. Podria ser possible fins i tot que les terres ausetans limitessin amb el litoral mediterrani, traspasant l'actual comarca de la Selva i trobant-se el seu centre en les zones muntanyoses de les Guilleries i el Montseny (CASTILLO 1939; MOLAS 1982, 41), però, aquí estariem tractant només d'hipòtesis. Tot i així potser s'haurien de tenir en compte les evidències de la ocupació del territori que ens han arribat a través de l'arqueologia. Aquestes restes ens mostren un sistema d'*oppida* en altura i amb una muralla tancant un istme, amb poques evidències d'urbanisme interior, a més d'assentaments secundaris en vessant i en el pla. Podria ser aquest el model dels ibers de la zona ausetana? És també destacat que un altre seguit d'assentaments es trobin a les proximitats del Ter, via natural de contacte entre l'interior i la costa amb Empúries a la seva desembocadura¹. Queden també dos nuclis més a destacar, El Clascar (Malla) i el Castell (Tona) en turons de la plana i molt mal coneguts en aquesta cronologia de l'ibèric ple, presentat veritables dubtes de la seva existència. Per últim es poden esmentar els jaciments del Lluçanès, encapçalats per Puig Ciutat (Oristà), els quals són igualment mal coneguts i plantegen el dubte del seu ascendent més pròxim al Llobregat i les terres del seu curs que a les del Ter.

Per tant, en definitiva, es planteja en aquest estudi una hipòtesi que pretén resoldre el problema de la dualitat entre els ausetans de la zona del Ter i els de l'Ebre, amb l'Ausetània i la Ositània (Burillo 2001-2002, 186; Benavante *et alii* 2003, 231-246; Moret *et alii* 2006, 268-269). Aquest fet, veien la relació de fonts més pròximes a l'Ebre que a la zona Prepirinenca, fan replantejar què foren realment els ausetans de l'actual Osona. A més aquest estudi pretén definir un possible marc geogràfic per l'Ausetània, que a grans trets es situa sempre a la comarca d'Osona. Referent a aquesta qüestió, es plantegen hipòtesis que podrien portar a situar el seu centre, o com a mínim un punt oriental de defensa, a les Guilleries i el Montseny, amb la repetició de model de muralla tancant un istme i assentaments secundaris en vessant i plana.

BIBLIOGRAFIA

- BENENAVENTE, J.A.; MARCO, F.; MORET, P.: El Palao de Alcañiz y el Bajo Aragón durante los ss. II y I A.C. *Arxivo Español de Arqueologia* 76, Madrid, 2003, 231-246.
- BENET I CLARÀ, A.: Localització de l'encontre entre Claudi Neró i Asdrúbal a l'Ausetània. *Monografies del Montseny* 10, 1995, 167-172.
- BROCH, A.: De l'existència dels lacetans. *Pyrenae* 35-2. 2004, 7-29.
- BURILLO MOZOTA, F.: Propuesta de una territorialidad étnica para el Bajo Aragón: los Ausetanos del Ebro u Ositanos. *Khalathos* 20-21, 2001-2002, 159-187.
- CAPALVO LIESA, A.: El léxico pliniano sobre Hispania: etnonimia y designación de asentamientos urbanos. *Cesaraugusta* 63, 1986, 49-68.
- CASTILLO, A. DEL: La costa Brava en la antigüedad en particular la zona entre Blanes y San Feliu de Guíxols: La villa romano de Tossa (estudio de conjunto), *AMPURIAS I*, 1939, 186-267.
- ESTÉVEZ, J.; VILA, A.: *Els primers pobladors d'Osona*, Vic, 1981.
- GARCÉS, I.; CEBRIÀ, A.: L'estela ibèrica de Tona (Osona). *Pyrenae* 33-34, 2002-2003, 211-232.
- GARCÍA, E. ; PADRÓS, C.; PUJOL, A.; SALA, R.; TAMBA, R.: Resultats preliminars de la primera campanya d'excavació al jaciment de Puig Ciutat (Oristà, Osona). *Ausa* XXIV - 166, 2010 en premsa.
- JACOB, P.: Un doublet dans la géographie livienne de l'Espagne antique: les Ausetans de l'Ebre. *Kalathos* 7-8, 1987-1988, 135-148.
- LÓPEZ MULLOR, A.; CAIXAL, A.; FIERRO, X.: *Monument funerari ibèric de Malla, restes descobertes prop de l'església de Sant Vicenç de Malla (Osona)*. Diputació de Barcelona, 1986.
- LÓPEZ MULLOR, A.; FIERRO, X.: *Fortificació ibèrica del Turó del Montgròs (El Brull)*, 2007.
- MOLAS I FONT, M. D.: *Els ausetans i la ciutat d'Ausa*. Patronat d'Estudis Ausonencs, Vic, 1982.
- MOLAS, M. D.: Les recerques sobre les societats ausetana i lacetana. Estat de la Qüestió. *Laietania* 8, 1993, 129-144.
- MOLAS, M. D.; ROCAFIGUERA, M. DE; MESTRES, I.: La fortalesa ibèrica del Casol de Puigcastellet (I), Una aproximació als límits del territori ausetà. *Ausa* XIII, 1988, 97-131.
- MOLAS, M. D.; MESTRES, I.; ROCAFIGUERA, M.: *El Casol de Puigcastellet* (Folgueroles, Osona). 1992.
- MORET, P.; BENAVENTE J. A.; GORGUES, A. [Coords.]: Iberos del Matarraña. Investigaciones arqueológicas en Valdeltormo, Calaceite, Cretas y Fresneda (Teruel). *Al-Qannis. Boletín del Taller de Arqueología de Alcañiz* 11, 2006.

- NOLLA BRUFAU, J. M.; BURCH RIUS, J.: *Gerunda i els ausetans: una qüestió recurrent*. *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* 35, 1995, 9-26.
- OLESTI, O.: *El territori del Maresme en època republicana (s. III – I aC): Estudi d'Arqueomorfologia i Història*. Premio Iluro 1994, Mataró, 1995.
- OLESTI, O.: Integració i transformació de les comunitats ibèriques del Maresme durant el s. II-I aC: Un model de romanització per a la Catalunya litoral i prelitoral. *Empúries* 52, 2000. 55-86.
- OLICH, I.; ROCAFIGUERA, M. DE.: El jaciment ibèric i medieval de l'Esquerda, 25 anys d'excavacions. Masies de Roda (Osona). *Actes de les Jornades d'Arqueologia i Paleontologia 2001: Comarques de Barcelona 1996-2001: La Garriga*, 29 i 30 de novembre, 1 de desembre de 2001 [Genera i Monells, M. Coord.], vol. 3. 2004, 926-931.
- PADRÓS, C.: El territori de la plana ausetana i el seu entorn des de l'ibèric ple fins a l'alt imperi. *Cypsela* 18, 2010a. 247-266.
- PADRÓS, C.: Els camins antics i les vies romanes a la comarca d'Osona. Estat de la Qüestió. *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia de Castelló* 28, 2010b. 233-245.
- PÉREZ ALMOGUERA, A.: *Iltirta y Auso*, dos «Capitales» regionales en la Hispania republicana. *AnMurcia* 9-10, 1993-1994, 193-208.
- QUESADA, F.: Territorio, etnicidad y cultura material. Estelas «Del Bajo Aragón» en Cataluña Nororiental. *Kalathos* 18-19, 1999-2000, 95-106.
- ROCAFIGUERA I ESPONA, M. DE.: *Osona ibèrica: el territori dels antics ausetans*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, 1995.
- RODÀ, I.: L'arqueologia pre-romana i romana al Montseny, *Monografies del Montseny* 24, 2009, 29-40.
- SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J.: *Els Ibers del nord*. Editorial Rafael Dalmau, Barcelona, 2005.

NOTES

1. La ciutat romana d'Auso no sembla que seria una fundació de nova planta, sinó la consolidació d'un petit assentament republicà (Padrós 2010a, 258), en un promontori al vell mig de la plana. Aquesta fundació o refundació sembla que tingué lloc en els primers anys del govern d'August (27 aC – 14). A principis del segle II s'aixecà el temple que ha arribat als nostres dies. Fins el present no s'han identificat elements ibèrics en la zona de l'actual Vic (on s'aixecava l'antiga Ausa o Auso), això fa molt difícil identificar aquesta possible capitalitat ibèrica en altres indrets.

2. No obstant això, la regió que s'allunya del profund abisme, l'ocuparen tota, els

ceretes i, anteriorment, els rudes ausoceretes: avui en dia, sota un mateix nom, són un poble dels ibers. (AVIÈ, *Ora m.*, 549-552).

3. Tot i parlar del segle VI ane, aquesta font és tardana -segle IV- i de dubtosa fiabilitat.

4. La localització d'aquest indret és complicada, ja que aquí hi ha de nou el problema de la situació de l'Ausetània, ara bé, *Illiturgi* es troba a la *Ulterior*, molt més lluny del nord-est peninsular. Albert Benet i Clarà (1995, 167-172) presenta en el seu estudi la possibilitat que l'encontre entre Claudi Neró i Asdrúbal fos certament en la zona ausetana d'Osona.

5. Aquesta discordança fa que M. Dolors Molas (1982, 38) ho consideri possiblement una de les moltes equivocacions o exageracions geogràfiques que realitza Titus Livi en la seva obra. Però, Alfred Broch (2004, 7-29) ha realitzat un estudi sobre els lacetans i la seva ubicació, concloent que en realitat els lacetans no haurien existit mai, i les diverses atribucions d'aquest terme serien en alguns casos els iacetans i en altres els laietans. Per altra banda Oriol Olesti (1995, 51-54) planteja la possibilitat que els lacetans fossin una unió de pobles anteriors, de la qual formarien part els laietans, i que desapareixeria després de la conquesta.

6. Jacob (JACOB 1987-1988, 135-147) parla d'una altra possibilitat en el cas dels ausetans de l'Ebre, en el fet d'assimilar-los als bel·les, però aquesta opció no es sosté i és rebatuda per Burillo (2001-2002, 177-180).

7. Estudis recens situen *Osicerda* al jaciment del Palao (Alcanyís, Terol) (BENAVENTE et alii 2003, 231-246).

8. Oriol Olesti (1995, 51-54) planteja que els lacetans apareixen com a un poble que s'enfronta a Roma des del principi de la conquesta, mentre que la Laietània no ho fa. Aquest fet s'ha explicat com una posició filo-romana d'aquest poble costaner. Olesti presenta l'opció que en temps antics els laietans formessin part d'una estructura superior que serien els lacetans. Una de les justificacions és per la homogeneïtat cultural amb el Bages i Solsonès.

9. Aquest possible *oppidum* i el de Puig Ciutat (Oristà) es situen en el Lluçanès, territori que geogràficament té una relació molt forta amb el Bages, ja que les seves conques fluvials desemboquen al Llobregat. De totes maneres es mantenen dins l'estudi en considerar que amb la informació de què es disposa actualment no es pot descartar que formessin part del poble ausetà. L'excavació de Puig Ciutat l'estiu de 2010, ha posat al descobert una última fase d'ocupació dels segles I ane, sense evidències ibèriques fins al moment (GARCIA et alii 2011, inèdit).

10. El Clascar presenta un problema de coneixement, ja que no s'han realitzat excavacions en el mateix. A més també té problemes interpretatius i cronològics, al localitzar-se en les obres d'acondicionament de l'entorn de l'església de Sant Vicenç de Malla, als peus del turó, uns grans fragments lítics esculpits d'una estructura monumental, l'any 1985 (LÓPEZ MULLOR et alii 1986). Així les troballes han estat interpretades de forma diferent per alguns investigadors, els arqueòlegs encarregats de l'obra (LÓPEZ

MULLOR *et alii* 1986 36-38) li atribueixen una cronologia antiga de segle IV – III ane, mentre que altres investigadors parlen de cronologies més tardanes (RODA 2009 34), segle II ane i de tipus itàlic.

11. Aquests jaciments en el curs del Ter ens marquen la importància del riu durant l'ibèric ple, al tractar-se d'un eix de comunicació entre el Pirineu i la costa del nord-est peninsular i Empúries. Amb el pas del temps aquest eix de comunicació canvià al situar-se els centres importants a la zona centre i sud de l'actual Catalunya, així les comunicacions es realitzaven, especialment, pel pas de Sant Miquel del Fai i el Congost (PADRÓS 2010b, 233-245).

12. Tenint en compte que no és fins al 1302 que els comtes d'Empúries el fan desviar (ROCAFIGUERA 1995, 14).